

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	215
Land:	Somalia
Kilde:	Utrikesdepartementet
Titel:	"Mänskliga rättigheter i Somalia 2006"
Udgivet:	30. maj 2007
Optaget på baggrundsmaterialet:	30. maj 2007

Utrikesdepartementet

Denna rapport är en översiktlig sammanställning över hur de mänskliga rättigheterna efterlevs, grundad på den svenska ambassadens bedömningar.

Rapporten kan inte ge en fullständig bild. Information bör sökas också från andra källor.

Mänskliga rättigheter i Somalia 2006

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

En förutsättning för att respekten för de mänskliga rättigheterna ska öka i Somalia är att det skapas fred och stabilitet i landet. Situationen i Somalia är dock fortsatt mycket allvarlig och krigsriskerna är stora. Under år 2005 tog en president, en övergångsregering och ett övergångsparlament säte i staden Baidoa. Men de så kallade övergångsinstitutionerna kontrollerar bara en liten del av landet.

Politiskt våld och utbredd kriminalitet fortsätter att prägla stora delar av Somalia. Internflyktingar och olika minoritetsgrupper är särskilt utsatta. I lägren för internflyktingar blir kvinnor och barn ofta utsatta för övergrepp i form av exempelvis våldtäkter och stölder. Särskilt känsliga är medlemmar i minoritetsklaner eller grupper som står utanför klansystemet. Kvinnans ställning är mycket utsatt.

Det finns fortfarande inget nationellt rättssystem och dödsstraff och godtyckliga arresteringar förekommer. Sedvanerätt (xeer) och shariarätt anses överordnade de mänskliga rättigheterna, vilket ofta resulterar i strafffrihet för brott mot de mänskliga rättigheterna. Våld mot och kidnappningar av utländska hjälparbetare eller journalister utgör ett problem.

Under år 2006 besegrade en koalition av så kallade islamiska domstolar de krigsherrar som dominerat i Mogadishu. Domstolarna, Union of Islamic Courts (UIC), expanderade sedan snabbt över södra och centrala Somalia och dominerar idag snart sagt hela området inklusive hamnstaden Kismayu. Samtidigt isolerades övergångsinstitutionerna till ett område i och runt Baidoa. Stridigheterna mellan lokala krigsherrar och UIC framkallade nya flyktingsströmmar inte minst över gränsen till Kenya. Uppgifter gör gällande

att domstolarna på sina håll har dömt enligt traditionell så kallad huddudlagstiftning (sharia) vilket inneburit kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Samtidigt har laglösheten i de områden som tagits över av UIC blivit mindre.

I Somaliland kan fortsatta framsteg noteras. Ett fredligt och rättvist parlamentsval hölls år 2005 och området präglas av relativ stabilitet.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Somalia har ratificerat följande internationella instrument:

- Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR) samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt. Det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet har varken undertecknats eller ratificerats.
- Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR).
- Internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (CERD).
- Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CAT). Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr har varken undertecknats eller ratificerats.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor (CEDAW) har varken undertecknats eller ratificerats. Detsamma gäller det fakultativa protokollet om enskild klagorätt. Konventionen om barnets rättigheter (CRC) har undertecknats tillsammans med det fakultativa protokollet om barn i väpnade konflikter. Det fakultativa protokollet om handel med barn har varken undertecknats eller ratificerats.

Somalia har ratificerat den afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter.

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (ICC) har varken undertecknats eller ratificerats.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

I stora delar av landet förekommer politiskt våld och utbredd kriminalitet. Besvärligast har situationen i södra Somalia varit. Men den har förbättrats i

större delen av det område som de islamiska domstolarna tagit över. Grov kriminalitet utförd av milisgrupper och beväpnade ungdomsgång har länge varit en del av vardagen. Många civila dödades som ett resultat av strider mellan olika milisgrupper och även som ett resultat av striderna i samband med de islamiska domstolarnas expansion. Politiskt motiverade mord och utomrättsliga avrättningar förekommer. Ett uppmärksammat sprängattentat genomfördes mot president Abdullahi Yusuf hösten 2006.

Förhållandena i fängelserna är mycket besvärliga. Antalet fångar överskrider kraftigt kapaciteten. Barn förvaras många gånger i samma cell som vuxna. Den hygieniska situationen är en konstant hälsorisk.

Den nationella övergångsstadga som antogs i februari 2004, förbjuder användning av tortyr. Detsamma gör Somalilands konstitution. Stadgan för Puntland föreskriver emellertid att personer kan utsättas för tortyr i fall en dom härpå har utfärdats av en islamsk domstol i enlighet med islamsk lag. Rapporter om tortyr förekommer och det finns förmodligen ett ganska stort mörkertal. Våld mot kvinnor är dessvärre utbrett i Somalia.

4. Dödsstraff

Rapporter om att shariadomstolarna utdömer dödsstraff förekommer. Särskilt de fall som verkställts i områden som de islamiska domstolarna tagit över har uppmärksamrats. Som en del av sedvanerätten förekommer också så kallad blodshämnd. Det innebär att den drabbade familjen kan utkräva och utföra dödsstraffet av en gärningsman/kvinna om denne/a begått mord eller otrohet. Dödsstraff utmäts också vanligtvis för tillämpad homosexualitet.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Både milisgrupper och rena banditgång har ägnat sig åt godtyckliga arresteringar i södra Somalia. Även i Somaliland och Puntland har godtyckliga arresteringar förekommit. Situationen har dock förbättrats i flera av de områden som de islamiska domstolarna tagit kontroll över.

Klantillhörigheten påverkar en människas säkerhet i detta avseende. Särskilt utsatta vad gäller rätten till frihet och personlig säkerhet är människor tillhörande minoritetsklaner eller klanlösa minoriteter, som exempelvis landets bantuminoritet. Kvinnor är därutöver särskilt utsatta.

Mord och kidnappningar av samt våld mot hjälparbetare för FN, journalister och olika enskilda organisationer utförda av olika milisgrupper utgör ett stort problem i centrala och södra Somalia. Till exempel mördades den svenske journalisten Martin Adler i Mogadishu i juni 2006.

Det finns personer i Somalia som står på FN:s lista över terrormisstänkta. En del rapporter gör gällande att problemet med i Somalia närvarande internationella terrorister har minskat, men det kan snabbt komma att ändras.

Sjöröveri har också varit ett stort problem. Efter övertagandet av makten i Mogadishu av de islamiska domstolarna har dock flera sjörövare gripits eller bekämpats.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Det finns fortfarande inget enhetligt nationellt rättssystem i Somalia. Den nya nationella övergångsstadgan som ligger till grund för övergångsinstitutionernas agerande talar om en oberoende rättsapparat, men mycket lite har ännu gjorts. Det finns ännu ingen centralt tränad polis och inget oberoende domstolssystem.

På vissa platser i Somalia stödjer sig domstolarna sin rättstillämpning på en kombination av sedvanerätt (xeer), shariarätt och brottsbalken från Siad Barres regim. Expansionen av de islamiska domstolarna har inneburit att shariilagstiftningen vunnit utbredning. Annars spelar sedvanerätten en stor roll när klanråden beslutar om påföljden för begångna brott. Den trygghet för individen som en klan tillhörighet medför åtnjuts emellertid endast i mycket ringa utsträckning av internflyktingar och vissa minoritetsgrupper, till exempel bantas och tomal.

I Somaliland finns regelrätta domstolar. Det råder dock brist på juridiskt utbildade domar och i praktiken är domstolsväsendet inte oberoende.

Rätten till juridiskt biträde och rätten att överklaga en dom i första instans existerar inte i de delar av landet som tillämpar sedvanerätt eller den shariarättsliga lagstiftningen. Men det finns organisationer som försöker ändra denna bristande rättssäkerhet.

7. Strafffrihet

Sedvanerätten och shariarätten anses vara överordnade mänskliga rättigheter, vilket i många fall resulterar i strafffrihet för brott mot de mänskliga rättigheterna. Strafffrihet förekommer även vid brott som riktas mot utländsk personal samt marginaliserade grupper som faller utanför klansystemets ansvarsutkrävande. Med få undantag har personer som kidnappat eller mördat utlänningar fortsatt leva i frihet trots att lokala myndigheter uppenbarligen haft kännedom om både deras handlingar och var de vistas. Brott och övergrepp

mot kvinnor och barn, i den mån de tas upp av klanråden eller shariadomstolarna, leder ofta till straffrihet för förövaren.

Från särskilt Somalilands sida har man efterlyst en utredning av de massgravar som återfunnits i Hargeisa och som uppges vara ett resultat av Siad Barre-regimens framfart i slutet av 1980-talet.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Den nya nationella övergångsstadgan föreskriver yttrande- och mediefrihet. Detsamma gör konstitutionen i Somaliland. Även Puntlands stadga föreskriver yttrandefrihet under förutsättning att gällande lagar följs.

De flesta somalier lyssnar på radio, i första hand på BBC:s somalispråkiga sändningar. Det har också funnits lokala radiostationer dominerade av de grupper som styr området. Om situationen kommer att förändras i de domstolskontrollerade områden är ännu oklart. I Somaliland är det numera tillåtet att starta privata radiostationer.

En liten del av invånarna ibland annat Mogadishu, Hargeisa och Garowe har kunnat läsa lokala, dagliga tidningar/nyhetsblad, vilka getts ut med viss regelbundenhet. Detta kan också komma att ändras i de domstolskontrollerade områdena. I Somaliland finns det två oberoende dagliga tidningar, en veckotidning på engelska och en daglig regeringstrogen tidning.

Yttrande- och mediefriheten har kraftigt hämmats av de lokala ledarnas motstånd mot kritisk rapportering samt den bristande kompetensen och självcensuren hos de journalister som sammanställer de dagliga tidningarna/nyhetsbladen.

Det förekommer godtyckliga arresteringar och trakasserier av journalister i alla delar av landet. I juli 2006 mördades en svensk tv-man vid ett kortare besök i Mogadishu.

Rätten till organisations- och mötesfrihet respekteras inte fullt ut. Situationen kan komma att förändras i de domstolskontrollerade områdena, men det har redan förekommit exempel på minskat utrymme för vissa organisationer att verka i domstolskontrollerat område. Även om somaliska medborgare i teorin har rätt till mötesfrihet så begränsar den akuta säkerhetssituation denna rätt på många platser i landet. I Puntland har myndigheterna under de senaste åren stängt flera kontor tillhörande olika lokala MR-organisationer. I Somaliland är emellertid situation bättre än på andra platser i Somalia.

Den nationella övergångsstadgan föreskriver att islam är den nationella religionen. Vissa begränsningar för utövande av andra religioner existerar och kristna organisationer verksamma i Nairobi har rapporterat om övergrepp mot kristna somalier.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

År 2004 antogs en femårig övergångsstadga. År 2005 utsågs och installerade sig en president, en övergångsregering och ett övergångsparlament i staden Baidoa. Institutionerna började fungera, men mötte svårigheter under hösten 2006, då talmannen inte kom överens med den exekutiva makten (president och premiärminister) om hur förhandlingarna skulle föras om säkerhetsfrågor och maktindelning med de islamiska domstolarna (UIC). Samtal om dessa frågor under värdskap av den sudanesiska regeringen understöddes av det internationella samfundet. Låsningarna mellan talmannen, president och premiärminister kunde dock ha kommit att utvecklas till en genomgripande politisk-konstitutionell kris.

I Somaliland gäller den genom en folkomröstning antagna konstitutionen från år 2001. Övergångsprocessen från ett klanbaserat politiskt system till ett flerpartisystem fortsätter. Lokala val och parlamentsval har hållits under fria och ordnade former.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Varken övergångsregeringen i Baidoa eller administrationerna i Somaliland och Puntland genomför någon organiserad granskning och uppföljning av arbetsförhållandena. Strafflagen från Barre-regimen förbjuder tvångsarbete. Lokala miliser tvingar dock i flera fall olika minoritetsgrupper att arbeta på bananplantager utan kompensation. Barnarbete förekommer. Bristen på utbildningsmöjligheter och det svåra ekonomiska läget bidrar till förekomsten av barnarbete.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Det långa inbördeskriget har i princip slagit ut den sjukvård som fanns i södra och centrala Somalia. Barndödligheten är mycket hög. 125 av 1 000 spädbarn avlider och 211 av 1 000 barn avlider innan de når fem års ålder. Medellivslängden tillhör världens kortaste.

Livsmedelsproduktionen har drabbats hårt av det osäkra läget i landet, av ohållbart resursutnyttjande, av torka och översvämningar och av ständiga

omflyttningar av människor i syfte att söka skydd på en tryggare plats. Svåra översvämningar inträffade i november 2006.

Vattenförsörjningssystem och sanitetsanläggningar har förstörts. Enligt UNICEF:s beräkningar har endast 31 procent av befolkningen tillgång till rent dricksvatten.

12. Rätten till utbildning

Även utbildningssektorn har drabbats mycket hårt av det långa inbördeskriget. Enligt UNICEF:s uppgifter påbörjar mindre än 20 procent av alla barn grundskoleutbildning och endast var femte elev når femte klass. Värst är situationen för flickor i synnerhet på den grundläggande utbildningsnivån. Totalt 25 procent av de vuxna somalierna är läs- och skrivkunniga. Bland de vuxna kvinnorna är 14 procent läs- och skrivkunniga. Kvalitén på utbildningen är mycket dålig. Bristen på utbildade lärare är stor och skolorna har mycket begränsade tekniska och finansiella resurser.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Det långvariga instabila eller kaotiska läget i landet har medfört att många människor tvingats på flykt inom och utom landet. En ny flyktingvåg blev fallet efter de islamiska domstolarnas frammarsch under 2006. Bostäder, arbetsplatser och skolor har förstörts. Arbetslöshet och/eller undersysselsättning är mycket vanlig i stora delar av landet. Torka och översvämningar har skapat återkommande behov av humanitär hjälp. Situationen är särskilt svår för internflyktingar och minoritetsgrupper, vilka inte kan lita på det traditionella biståndet från den egna klanen. Samtidigt finns det inte minst tack vare den traditionellt nomadiska livsstilen i Somalia en stark tendens hos människorna till att anpassa sig och kunna överleva.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Livet för somaliska kvinnor och unga flickor präglas och regleras av sedvänjor och islam. Något skydd mot könsdiskriminering har aldrig funnits. Kvinnorna är i hög utsträckning hänvisade till arbete i hemmen. Få kvinnor har givits möjlighet att delta i arbete inom offentliga funktioner. Kvinnor har ett mycket begränsat inflytande i de nya nationella övergångsinstitutionerna. Även i Somaliland är kvinnornas representation i de politiska församlingarna begränsad.

Kvinnlig könsstympning genomförs över hela Somalia. Enligt samstämmiga uppgifter utsätts nära nog alla flickor för detta övergrepp. I stor utsträckning rör det sig om den grövsta, så kallade faraoniska, formen av könsstympning. Många flickor avlider i samband med ingreppen. Allt fler somaliska kvinnor engagerar sig nu för att utrota könsstympning och sedvänjan har förbjudits i Puntland. Sexuell otrohet är inte accepterat och straffas enligt sharilagarna. Aborter är inte formellt accepterade men utförs illegalt över hela landet. Våld inom hemmet mot kvinnor rapporteras vara ett stort problem.

15. Barnets rättigheter

Somalia har inte ratificerat barnkonventionen eller dess tilläggsprotokoll. Barn används i stor utsträckning av många milisgrupper i väpnade attacker. Många barn deltar även i olika banditgång.

Barnarbete förekommer över hela Somalia. Det är inte känt att barn i Somalia i någon större omfattning skulle vara särskilt utsatta för direkt kommersiell sexuell exploatering, men kvinnor gifts ofta bort vid mycket ung ålder. Det finns också ett stort problem med mycket unga mödrar. I takt med att prostitutionen befaras öka kan dock även barn komma att utnyttjas sexuellt. Särskilt barn från minoriteter och marginaliserade grupper som bantus kan vara sårbara. Dessutom rapporteras om tiotusentals barn som lever borta från sina hem och utan vårdnadshavare, ofta i områden med många internflyktingar och i extrem fattigdom. Ytterligare tusentals barn lever på gatorna i städerna, hundratals barn finns på hem för föräldralösa barn och ett okänt antal barn med fysiska och/eller psykiska funktionshinder lever utan särskilt stöd. Barn som begår brott placeras ofta i fängelser med vuxna då det saknas särskilda ungdomsfängelser.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Ungefär 80 procent av Somalias befolkning har en gemensam etnisk bakgrund och religion. Den största minoritetsgruppen är Bantu-folket som härstammar från de slavar som fördes till landet för flera hundra år sedan. De olika minoritetsgrupperna diskrimineras i många fall av den dominerade klanen i området och utesluts ofta från deltagande i beslutande församlingar och tillträde till offentliga arbeten. Många, främst Bantu-folket, utsätts för tvångsarbete. Religiösa minoriteter har vissa svårigheter att utöva sin religion.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Traditionellt är homosexuella inte accepterade i det somaliska samhället. Det rapporteras att homosexuella par har fängslats som följd av sin sexuella

läggning. Det påstås också att dödsstraff utdöms för praktiserande homosexualitet, traditionellt genom stening till döds.

18. Flyktingars rättigheter

Det finns ingen nationell lagstiftning i Somalia som reglerar asylrätten. Det finns några tiotusentals flyktingar från Etiopien och ett mindre antal från Djibouti och Yemen. Det finns vidare uppskattningsvis 400 000 internflyktingar i Somalia som följd av det labila läget i framför allt de södra delarna av landet. Flyktingar, och särskilt internflyktingar, är generellt marginaliserade och sårbara då de inte omfattas av det relativa skydd som den ena klanen kan ge. Uppskattningsvis finns det cirka 240 000 somaliska flyktingar i grannländerna, framför allt i Kenya och Yemen.

Ett växande problem är människohandeln som är särskilt aktuellt i Puntland. Ett ökande antal människor har smugglats från Somalia till Yemen med båt. Flera hundra har omkommit under de farofyllda båttransporterna över ”Gulf of Aden”. Ett stort antal av de förolyckande har varit etiopier, som endast kortare tid vistats i Puntland.

19. Funktionshindrades rättigheter

I det somaliska samhället finns inga offentliga stödåtgärder för personer med funktionshinder. Det finns emellertid flera lokala enskilda organisationer som ger visst stöd till personer med funktionshinder.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Både Amnesty International och Human Rights Watch rapporterar regelbundet om situationen rörande mänskliga rättigheter i Somalia. Det finns även lokala organisationer som arbetar för mänskliga rättigheter, inklusive minoriteters och kvinnors rättigheter. Många av dem saknar nödvändiga resurser och kunskap om hur rapporter om överträdelser mot de mänskliga rättigheterna bör dokumenteras. Den mest välkända är förmodligen den i Mogadishubaserade Dr Ismail Jimaals ”Human Rights Centre”. Det återstår att se hur arbetssituationen för denna typ av organisationer kommer att utvecklas i de domstolskontrollerade områdena.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Somalia har under många år varit föremål för omfattande humanitära insatser. MR-frågorna har länge fått stå tillbaka till förmån för akuta nödhjälpsinsatser och freds- och säkerhetsskapande åtgärder. I oktober 1999 öppnade dock FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter, UNHCHR, ett kontor för Somalia. Kontoret som varit placerat i Nairobi har dock varit stängt de senaste tre åren. Huvudsyftet för kontoret är att stärka berörda regionala FN-organs arbete beträffande mänskliga rättigheter samt stödja fristående enskilda organisationers arbete inom området. Kontoret syftar även till att stärka kapaciteten hos lokala myndigheters polisiära och rättsvårdande insatser.

FN:s utvecklingsprogram, UNDP, driver med bland annat svenska medel insatser för mänskliga rättigheter inom dess "Rule of Law Programme". De svenska medlen går till insatser i Puntland och syftar främst till att förbättra rättsväsendet i området. Övriga delar av programmet omfattar demobilisering och återintegration av före detta milisstyrkor samt minröjning.